24/2023. (XII. 5.) AB határozat

a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény 34. § (3) bekezdésével kapcsolatos alkotmányos követelmény megállapításáról, valamint a Kúria Kfv.III.37.563/2022/6. számú ítélete és a Szegedi Törvényszék 8.K.700.206/2022/6. számú ítélete alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről[1]

Az Alkotmánybíróság teljes ülése alkotmányjogi panasz tárgyában meghozta a következő

határozatot:

1. Az Alkotmánybíróság megállapítja: az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdéséből következő alkotmányos követelmény, hogy a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény 34. § (3) bekezdése alapján, a föld tulajdonjogának végintézkedés útján történő megszerzése esetén az örökös szerzőképességének a hagyatéki eljárás során kell fennállnia.

2. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Kúria Kfv.III.37.563/2022/6. számú ítélete, valamint a Szegedi Törvényszék 8.K.700.206/2022/6. számú ítélete alaptörvény-ellenesek, ezért azokat megsemmisíti.

Az Alkotmánybíróság elrendeli e határozatának közzétételét a Magyar Közlönyben.

Indokolás

I.

[1] 1. Az indítványozó (képviseli: dr. Pálfi Edit Erzsébet ügyvéd) az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 27. §-a alapján benyújtott alkotmányjogi panaszában a Kúria Kfv.III.37.563/2022/6. számú ítélete, valamint a Szegedi Törvényszék 8.K.700.206/2022/6. számú ítélete alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését kérte az Alaptörvény XIII. cikkének sérelmére hivatkozva.

[2] 2. Az indítvány alapjául szolgáló ügy tényállása szerint az örökhagyó 2018. június 6-án közokiratba foglaltan végintézkedést tett, halála esetére végrendeletében több földterület örököseként az indítványozót nevezte meg. Az örökhagyó 2020. december 16-án elhalálozott. A hagyaték megnyíltának időpontjában az indítványozó az országos földműves nyilvántartásban nem szerepelt. A hagyatéki ügyben eljáró közjegyző megküldte a mezőgazdasági szakigazgatási szervnek a végrendeletet és az indítványozó mint végrendeleti örökös nyilatkozatát, a tulajdonszerzési feltételek fennállásának igazolására szolgáló hatósági bizonyítvány kiadása céljából. Időközben az ingatlanügyi hatóság 2021. július 20-ai nyilvántartási kezdettel az indítványozót rögzítette a földműves nyilvántartásban.

1 Alkotmánybírósági ügyszám: IV/314/2023.

[3] A mezőgazdasági szakigazgatási szerv 2021. augusztus 3-án kelt határozatával a hatósági bizonyítvány kiadását megtagadta. Kimondta, hogy az örökös az örökhagyó halála napján, 2020. december 16-án szerzi meg a hagyatékot, ezért a hatóságnak az indítványozó azon a napon fennálló tulajdonszerzési képességét kellett vizsgálnia. Mivel ekkor nem minősült földművesnek, és a megszerzendő földterületek nagysága meghaladja a nem földművesek által megszerezhető föld területi mértékét, tulajdonszerzése jogszabályi korlátozásba ütközött. Az indítványozó ezt követően keresetében kérte a hatóság határozatának megsemmisítését és új eljárásra kötelezését. Álláspontja szerint a szerzőképesség tényét nem a hagyaték megnyíltának időpontjában, hanem annak megszerzésekor, a hatósági eljárásban kell vizsgálni. Hangsúlyozta, hogy 2013 óta bejegyzett őstermelő, azonban a földműveskénti földhivatali regisztrációra csak az örökhagyó halála után került sor. Keresetében hivatkozott a Kúria Pfv.II.21.577/2019/6. számú ítéletére, valamint az Alkotmánybíróság 24/2017. (X. 10.) AB határozatára (a továbbiakban: Abh1.).

[4] Az elsőfokon eljáró bíróság az indítványozó keresetét elutasította. Az ítélet indokolásában osztotta a hatóság álláspontját és megállapította, hogy az öröklés az örökhagyó halálával a törvény erejénél fogva azonnal és automatikusan bekövetkezik, az örökhagyó vagyona a halála pillanatában átszáll az örökösére. Föld végrendeleti öröklése esetén az örökösnek az öröklés megnyíltakor, azaz az örökhagyó halálának pillanatában kell szerzőképesnek lennie, amit a Kúria is elvi éllel mondott ki a Kfv.VI.37.028/2018/4. számú ítéletében. Kiemelte azt is, hogy a hivatkozott Abh1. a mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet arra az esetre állapította meg, ha a végintézkedésen alapuló tulajdonszerzés jóváhagyásának megtagadása következtében a törvényes öröklés rendjén az állam öröklése áll be, a konkrét jogvita tárgyát képező kérdést illetően nem állapított meg alaptörvény-ellenességet.

[5] Az indítványozó kérelmére felülvizsgálati eljárásban a Kúria az elsőfokon eljáró bíróság kijavított döntését hatályában fenntartotta. Az ítélet indokolása kiemelte, hogy a magyar öröklési jogban az ipso iure öröklési alapelv következtében nincs nyugvó hagyaték, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) szabályai szerint az örökös az örökség megnyílásával a hagyatékot, vagy annak neki jutó részét vagy meghatározott tárgyát − elfogadás vagy bármely más jogcselekmény nélkül − megszerzi. A Kúria hivatkozott a korábban közzétett gyakorlatára, amely szerint a Kúria megállapította és az Abh1. indokolása sem hagyott kétséget afelől, hogy a végrendeleti öröklés esetében is az örökhagyó halálának pillanatában fennálló tényhelyzetre tekintettel kell a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvényben (a továbbiakban: Földforgalmi törvény) előírt szerzőképesség feltételei meglétét megállapítani, a Kúria szerint ezt támasztja alá a 3135/2021. (IV. 22.) AB határozat (a továbbiakban: Abh2.) indokolása is. A Kúria felidézve az Abh1. tételeit megállapította, hogy a jogalkotó az örökléshez való jog korlátozása arányossági követelménye megvalósításaként a vagyoni kompenzáció mellett döntött, ugyanakkor jogszabály-módosítás útján nem biztosított megfelelő időt a végrendeleti örökös tulajdonszerzése akadályának elhárítására. A döntés elvi éllel mondja ki, hogy a föld tulajdonjogának végintézkedés útján történő megszerzése esetén a törvényes szerzési korlátokat az öröklés megnyílta, azaz az örökhagyó halála időpontjára kell vizsgálni.

[6] 3. Az indítványozó ezt követően fordult alkotmányjogi panasszal az Alkotmánybírósághoz. Az alkotmányjogi panaszban kifejtette, hogy az eljáró hatóság és bíróságok nem az Alaptörvénynek és az Alkotmánybíróság gyakorlatának megfelelően értékelték a jogi helyzetet. Álláspontja szerint a lex specialis hiányában alkalmazott Ptk.-beli szabályok összességében alaptörvény-ellenes eredményre vezettek. Az Alkotmánybíróság gyakorlatára hivatkozva kiemeli, hogy az öröklési jog alapjogként magában foglalja az aktív öröklési jogot és a passzív öröklési jogot. A jogi szabályozás alkotmányosságának értékelésekor az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti tesztet kell alkalmazni, amelyet az eljáró bíróságok nem tettek meg. Habár a Kúria hivatkozik arra, hogy a szerzőképesség kérdésében az Alkotmánybíróság már döntött, az ítéletben nem jelöli meg, hogy a konkrét jogértelmezést az Abh1. mely részéből vezeti le. Az indítványozó szerint az örökhagyó halálának időpontja mindig egy jövőbeli bizonytalan esemény, ezért az, hogy ebben az időpontban az örökös a hagyaték megszerzéséhez szükséges feltételekkel rendelkezzen, nem elvárható, és életszerűtlen. Az Abh1.-ben megállapított joghézagból még nem következik az sem, hogy a szerzési képességnek az örökhagyó halálának pillanatában fenn kell állnia. Az időpont tekintetében hiányos szabályozást kitöltő jogértelmezés indokolatlanul korlátozza a magánszemély végrendelkezési és tulajdonszerzési jogosultságát. Kiváltképp felmerül az arányosság kérdése akkor, ha a tulajdonszerzési korlát fennállásakor az állam szerzi meg a földterületek tulajdonjogát. A jogértelmezés végül azt eredményezi, hogy a végrendelkező passzív akarata a termőföldekre vonatkozóan már a halálának pillanatában meghiúsul, amely eredmény alaptörvény-ellenes.

[7] Az Alkotmánybíróság az ügyben 2023. július 10-én személyes meghallgatást tartott.

II.

[8] 1. Az Alaptörvény érintett rendelkezései:

„P) cikk (1) A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.

(2) A termőföld és az erdők tulajdonjogának megszerzése, valamint hasznosítása (1) bekezdés szerinti célok eléréséhez szükséges korlátait és feltételeit, valamint az integrált mezőgazdasági termelésszervezésre és a családi gazdaságokra, továbbá más mezőgazdasági üzemekre vonatkozó szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.”

„XIII. cikk (1) Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.”

[9] 2. A Földforgalmi törvény érintett rendelkezései:

„34. § (3) A mezőgazdasági igazgatási szerv azt vizsgálja, hogy az örökös szerzőképessége fennáll-e, és a végintézkedés nem eredményezi-e tulajdonszerzési korlátozás megsértését vagy megkerülését. A mezőgazdasági igazgatási szerv a döntését közli a közjegyzővel is.”

III.

[10] 1. Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panasz befogadhatósága feltételeinek vizsgálatakor a következőket állapította meg.

[11] 1.1. Az indítványozó jogi képviselője a Kúria ítéletét 2022. november 28-án vette át, alkotmányjogi panaszát pedig 2023. január 24-én – az Abtv. 30. § (1) bekezdésében meghatározott hatvannapos határidőn belül – nyújtotta be. A hatósági bizonyítvány kiadása tárgyában született ítélet az ügy érdemében hozott döntés; az indítványozó alkotmányjogi panasz benyújtására indítványozói jogosultsággal rendelkezik, az alapul fekvő perben felperesként vett részt, így érintettnek minősül, és jogorvoslati lehetőségeit kimerítette. A jogi képviselő érvényes meghatalmazását csatolta.

[12] 1.2. Az indítvány a határozottság Abtv. 52. § (1b) bekezdésében felsorolt követelményeinek is eleget tesz.

A kérelem *a)* tartalmazza azt a törvényi rendelkezést, amely megállapítja az Alkotmánybíróság hatáskörét az indítvány elbírálására, továbbá azt, amely az indítványozó indítványozói jogosultságát megalapozza (Abtv. 27. §); *b)* az eljárás megindításának indokait (az indítványozó kérelmét az alaptörvény-ellenesnek vélt jogértelmezéssel elutasították); *c)* az Alkotmánybíróság által vizsgálandó bírói ítéleteket (a Kúria Kfv.III.37.563/2022/6. számú ítélete, a Szegedi Törvényszék 8.K.700.206/2022/6. számú ítélete); *d)* az Alaptörvény sérülni vélt rendelkezését [Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdés]; *e)* indokolást arra nézve, hogy a sérelmezett jogszabályi előírás, illetve bírósági döntés miért ellentétes az Alaptörvény megjelölt rendelkezésével, valamint *f)* kifejezett kérelmet arra, hogy az Alkotmánybíróság állapítsa meg a Kúria és a Szegedi Törvényszék ítéletének az alaptörvény-ellenességét, valamint semmisítse meg a bírói döntéseket.

[13] 1.3. Az Abh1. részben vizsgálta jelen alkotmányjogi panaszban felhívott jogi rendelkezéseket. Az Abh1. általában határozta meg a szerzőképesség vizsgálatának egyes szempontjait (Abh1., Indokolás [23]), külön kitérve arra, ami a jelen alkotmányjogi panasznak is tárgya: a passzív öröklési jog érvényesülésének korlátozására. Az Abh1. alaptörvény-ellenes korlátozásnak minősítette azt a törvényi rendelkezést, amely a végrendeleti örökös szerzőképességének hiányában a végrendelet érvénytelenségét állapította meg, és az állam öröklését írta elő (Abh1., Indokolás [35]). Az Abh1. az érintett törvényi rendelkezés megsemmisítése mellett az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdését sértő alaptörvény-ellenes mulasztást állapított meg, mert a közérdekű korlátozás arányossági kritériumaként kompenzációt a törvény nem tartalmazott. Az Abh1. kimondta, hogy „[a] mulasztás kiküszöböléséhez mindössze annyi szükséges, hogy végső soron a végrendeleti örökös az állammal szemben vagyoni megváltáshoz jusson.” Hozzátette az Alkotmánybíróság, hogy a megváltás biztosítása nem zárja ki, hogy az állam lehetővé tegye az örökség megszerzését a végrendelet szerint (Abh1., Indokolás [41]–[42]). Az Alkotmánybíróság az Abh1.-ben tehát a Földforgalmi törvény azon koncepcionális rendelkezését vizsgálta, amely a föld végintézkedés útján történő, az állam általi öröklésének feltételeire vonatkozott. A határozat a hagyaték megszerzésének képességét nem tette közvetlenül vizsgálat tárgyává.

[14] Az Országgyűlés a termelőszövetkezeti földhasználati jog alatt álló földrészletek tulajdonjogának rendezéséről és egyes földügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2020. évi XL. törvény 89. §-ával megalkotta a Földforgalmi törvény jelen ügyben is irányadó 34. § (3)–(5) bekezdésének rendelkezéseit, amelyek 2020. július 1-jén léptek hatályba. A Kúria által is felhívott Abh2. rendelkező része az indítványt elutasította és a jelen indítványban felhívott jogkérdésekre az alábbi megállapításokat tette. Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt vizsgálta azt, hogy a jogalkotó az Abh1.-ben foglalt kötelezettségének eleget tett-e, vagyis orvosolta-e a mulasztást. Az Alkotmánybíróság szerint a jogalkotó eleget tett az Abh1.-ben foglaltaknak, azaz az állam azon öröklési helyzetére, amikor a végintézkedésen alapuló örökös kiesik az öröklésből, a megalkotott, ma is hatályos szabályok biztosítják az értékgaranciát. Az Abh2. a szerzési képesség időpontjával kapcsolatban az alábbiakat állapította meg: „nincs adat arra, hogy az igazgatási szervnek a tulajdonszerzési képesség igazolására vonatkozó hatósági bizonyítvány kiadása megtagadásáról szóló határozatát – ebben azt a hatósági értelmezést, hogy milyen időpontban kell fennállnia a szerzőképességnek – az indítványozó bíróság előtt megtámadta volna” (Abh2., Indokolás [37]); továbbá „nincs kellő következtetési alap annak megállapítására, hogy a Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság, vagy az ügyben az újabb eljárásban a közjegyző az Abh[1].-ban foglaltakkal ellentétesen járt volna el, és olyan szabályt alkalmazott volna, amelynek alkalmazását az Abh[1]. kizárta. Az igazgatási szervnek a tulajdonszerzési képesség igazolására vonatkozó hatósági bizonyítvány kiadása megtagadásáról szóló újabb határozata a rendelkezésre álló adatok szerint azon a jogértelmezésen alapult, hogy az öröklés megnyíltakor fennállt időpontban vizsgálta azt, hogy az indítványozó a konkrét esetben a szóban lévő termőföldet megszerezhette-e.” (Abh2., Indokolás [39])

[15] Összefoglalva: az Alkotmánybíróság az Abh2.-ben érdemben nem vizsgálta, hogy a szerzőképességnek a hatósági és bírósági gyakorlatban alkalmazott vizsgálati ideje az örökléshez való jog alkotmányos korlátozásának minősül-e, és ezt az eljárás előzményeire utaló Abh2. indokolásának [37] bekezdése szerint nem is vizsgálhatta.

[16] 1.4. Az Abtv. 29. §-a a befogadhatóság feltételeként határozza meg, hogy az – egyéb törvényi feltételeknek megfelelő – alkotmányjogi panasz a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenességet tartalmazzon vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdést vessen fel. E két feltétel alternatív jellegű, így az egyik fennállása önmagában is megalapozza az Alkotmánybíróság érdemi eljárását. A feltételek meglétének vizsgálata az Alkotmánybíróság mérlegelési jogkörébe tartozik.

[17] Az Alkotmánybíróság a fentiek alapján alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésnek tekintette azt, hogy az örökség szerzési képességére vonatkozó, Földforgalmi törvénybeli rendelkezések és az eljáró bíróságok jogértelmezése összhangban vannak-e az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésében biztosított örökléshez való jog védelmével. Azaz, alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés, hogy az örökléshez való jog alaptörvény-ellenes korlátozásának minősül-e az, ha a földtulajdonra vonatkozó szerzőképesség vizsgálata az örökhagyó halálának időpontjára visszamenőleg történik.

[18] 2. Minderre tekintettel az Ügyrend 31. § (1) bekezdése alapján, figyelemmel az Abtv. 56. § (1) bekezdésére, az Alkotmánybíróság tanácsa az alkotmányjogi panaszokat befogadta.

IV.

[19] Az indítvány megalapozott.

[20] Az indítványozó az örökléshez való jog korlátozását állította, ezért az Alkotmánybíróság áttekintette az örökléshez való joggal kapcsolatos, releváns gyakorlatát.

[21] 1. Az Alkotmánybíróság az Abh1.-ben és az Abh2.-ben is az örökléshez való jog korlátozását vizsgálta, amely határozatokban utalt korábbi gyakorlatára. „Az Alaptörvény a XIII. cikk (1) bekezdésben tesz említést az örökléshez való jogról: »Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez.« Az Alaptörvény tehát a tulajdonhoz való alapvető jogról szóló rendelkezésben szabályozza az örökléshez való jogot is, ez a kontextus pedig arra enged következtetni, hogy az alkotmányozó a tulajdonhoz való jog egy speciális részjogosítványaként tekintett erre a jogra. A magyar Alaptörvénynek ez a megoldása az európai alkotmányok közül mindenekelőtt a német Grundgesetz-cel [»14. cikk (1) A tulajdon és az öröklés biztosított.«] mutat párhuzamot.” {5/2016. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [14]; idézi Abh1., Indokolás [18]}

[22] Az Alkotmánybíróság az Abh1.-ben értelmezte a tulajdonhoz való jog és az örökléshez való jog viszonyát. „Az Alkotmánybíróság figyelembe vette, hogy az Alaptörvény egyetlen rendelkezésben ugyan, de külön-külön nevesíti a tulajdonhoz való jogot és az öröklési jogot. Ezért az örökléshez való alapjog alkotmányjogi dogmatikáját a korábbi döntéseihez képest új szempontok alapján kellett kialakítania. Az Alaptörvény az örökléshez való jogot alapvető jogként határozza meg, és a tulajdonnal együtt szabályozza. Az Alaptörvény alapvető jogként védi az aktív és passzív öröklési jogot, az öröklés címén való tulajdonszerzést. Ez azt jelenti, hogy az örökléshez való jogba beletartozik a végintézkedéshez való jog (halál esetére a végrendelkezési szabadság a tulajdonról vagy más forgalomképes jogról), másik oldalról a kedvezményezett joga az örökség megszerzéséhez. Ez utóbbi az Alaptörvény védelme alatt áll, szemben a tulajdon szerzéséhez való joggal. Az öröklési joghoz tartozik a rokonok öröklése (házastárs, leszármazó, szülő) is, a végrendelkezési szabadság korlátozásával. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint az örökhagyó és az örökös örökléshez való joga az Alaptörvény védelme alatt áll, ezért minden olyan szabály − így a jelen ügyben vizsgáltak is −, amely az öröklés címén való tulajdonszerzést korlátozza, az örökös passzív öröklési jogába való beavatkozás.” (Abh1., Indokolás [22])

[23] Az Alaptörvény a fentiek szerint biztosítja az örökléshez való jogot, annak részeként a halál esetére a vagyon sorsáról való intézkedés lehetőségét (aktív öröklési jog) és a halál esetére hozott vagyoni intézkedésből való részesedés jogát (passzív öröklési jog). Az Alkotmánybíróság rámutat, habár az örökléshez való jogot és a tulajdonhoz való jogot az Alaptörvény egy rendelkezésben szabályozza, ugyanakkor a két alapjogot külön nevesíti. Ezért alapjogi minőségükben mind a tulajdonhoz való jog, mind az örökléshez való jog önállóak. Az örökléshez való jog szükségképpen összekapcsolódik a tulajdonhoz való jog érvényesülésével, hiszen az öröklés tulajdonszerzési jogcím, így a szükségképpeni polgári jogi kapcsolat mellett a két alapjogi alkotmányjogi kapcsolódása is felmerülhet, mert a passzív örökléshez való jog egyúttal tulajdonszerzést is jelent.

[24] Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésének az örökléshez való jog korlátozását vizsgáló eljárásában az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti alapjog korlátozási tesztet kell alkalmaznia. Az örökléshez való jog mint önálló alapjog elkülönül attól a kérdéstől, hogy az örökléshez való jog egyben tulajdonszerzést is jelent. Az örökléshez való jog elemei alkotmányjogilag védett köre, jelen esetben a végrendelkező aktív és az örökös passzív öröklési joga, elkülönül a tulajdonhoz való jogtól, így korlátozására az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdését kell alkalmazni.

[25] 2. A támadott szabályozás és jogértelmezés a Földforgalmi törvény 34. § (3) bekezdéséhez kapcsolódik. A Földforgalmi törvény alapján, ha valaki végintézkedés útján a Földforgalmi törvény hatálya alá eső földterületet örökölne, akkor a hagyatéki eljárás során a közjegyző megküldi a végintézkedést a föld tulajdonjogának megszerzését illetően, jóváhagyás céljából a mezőgazdasági igazgatási szervnek [Földforgalmi törvény 34. § (1) bekezdés]. A mezőgazdasági igazgatási szerv azt vizsgálja, hogy az örökös szerzőképessége fennáll-e, és a végintézkedés nem eredményezi-e tulajdonszerzési korlátozás megsértését vagy megkerülését. A mezőgazdasági igazgatási szerv a döntését közli a közjegyzővel is. Ha a mezőgazdasági igazgatási szerv megtagadja az örökös javára a tulajdonszerzés jóváhagyását, a végrendelet ezen rendelkezését érvénytelennek kell tekinteni [Földforgalmi törvény 34. § (3) bekezdés]. A Kúria támadott ítélete szerint speciális rendelkezések hiányában a Ptk. 7:1. §-a alapján az örökhagyó halálával a hagyaték megnyílik, így a hatósági eljárásban a törvényes szerzési korlátokat az öröklés megnyílta, azaz az örökhagyó halála időpontjára kell vizsgálni (Kúria ítélete, [43]).

[26] Az indítvány alapjául szolgáló ügyben a mezőgazdasági igazgatási szerv azért tagadta meg a tulajdonszerzés jóváhagyását, mert az örökhagyó halálának napján (2020. december 16-án) nem rendelkezett tulajdonszerzési képességgel. A tulajdonszerzési képességét 2021. július 20-ai nyilvántartási kezdettel szerezte meg, így a hatóság 2021. augusztus 3-án kelt határozatával a tulajdonszerzés jóváhagyását elutasította.

[27] A tárgyi ügyben az örökléshez való jog érvényesülése a végintézkedések tétele során merül fel. A tárgyi szabályozás a végintézkedés gyakorlásához elsődlegesen két speciális feltételt támaszt. Egyrészt a szerzőképesség feltételeire az Alaptörvény *P)* cikk érvényesülése érdekében sarkalatos törvényi követelményeket ír elő. A Földforgalmi törvény az öröklési jog polgári jogi dogmatikájához illeszkedve nem az öröklési képességhez, hanem a szerzőképességhez támasztott speciális feltételeket. Azaz azt határozta meg, hogy végintézkedés során mely feltételek teljesülése esetén szerezheti meg a hagyaték tárgyát az örökös. A polgári jog dogmatikája szerint, ha a szerzőképesség hiányzik, akkor az örökös kiesik az öröklésből. A kiesés jogkövetkezményeit is eltérően szabályozta a Földforgalmi törvény, ugyanis ebben az esetben a föld az állam tulajdonába kerül [Földforgalmi törvény 34. § (4) bekezdés].

[28] 3. Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza, hogy a Földforgalmi törvény valamely rendelkezésének értelmezése általában olyan szakjogi-törvényértelmezési kérdés, melynek vizsgálata az Alkotmánybíróság hatáskörén kívül esik. Mindez azonban csak addig igaz, amíg a bíróság által választott jogértelmezés az Alaptörvény 28. cikke alapján az eljáró bíróságokat megillető értelmezési mozgástér alkotmányos keretein belül helyezkedik el. Abban az esetben azonban, ha az eljáró bíróság által választott jogértelmezés túllép az Alaptörvényből fakadó értelmezési tartomány keretein, az már szükségképpen a bírói döntés alaptörvény-ellenességét eredményezi, amely szempont vizsgálata már az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik {vö. 14/2023. (VII. 24.) AB határozat, Indokolás [29]−[30]}. Így nem az volt az Alkotmánybíróság eljárásának tárgya, hogy a Kúria más ügyben a támadott döntéstől eltérő álláspontra jutott (például Kúria Pfv.I.21.677/2019/6.), hanem az, hogy a támadott ítéletben és elvi álláspontban kifejtett jogértelmezés összhangban van-e az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésében biztosított örökléshez való jog alkotmányos érvényesülésével.

[29] 4. Az Alkotmánybíróságnak ezt követően azt kellett vizsgálnia, hogy az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése alapján alaptörvény-ellenes-e a Kúria támadott ítéletében kifejtett jogértelmezés.

[30] 4.1. Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerint az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

[31] Az Alaptörvény *P)* cikk (1) bekezdése kimondja, hogy a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége. A *P)* cikk (2) bekezdése szerint a termőföld és az erdők tulajdonjogának megszerzése, valamint hasznosítása *P)* cikk (1) bekezdése szerinti célok eléréséhez szükséges korlátait és feltételeit, valamint az integrált mezőgazdasági termelésszervezésre és a családi gazdaságokra, továbbá más mezőgazdasági üzemekre vonatkozó szabályokat sarkalatos törvény határozza meg. A Földforgalmi törvény sarkalatos törvény. A *P)* cikk (1) bekezdése jelen ügyre vetítve a termőföld védelmének és jövő nemzedékek számára való megőrzését határozza meg alkotmányozói célként {vö. 16/2015. (VI. 5.) AB határozat, Indokolás [92]; 3146/2015. (VII. 24.) AB határozat, Indokolás [13]; 25/2015. (VII. 21.) AB határozat, Indokolás [43]}. A Földforgalmi törvény az Alaptörvény *P)* cikke által oltalmazott nemzetstratégiai cél részeként szabályozza annak részletes feltételeit, hogy mely személyek és milyen személyes feltételekkel szerezhetnek földtulajdont. A földforgalmi szabályoknak jelen ügyben vizsgált szabályai az Alaptörvény *P)* cikkének végrehajtását szolgálják. Tekintettel arra, hogy a *P)* cikk a termőföld védelmét alkotmányos célként határozta meg, az I. cikk (3) bekezdése szerint a *P)* cikk (1) bekezdése alapvető jog szükséges korlátozását megalapozza.

[32] Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az Alaptörvény *P)* cikke az abban foglalt termőföld kiemelt védelme céljából sarkalatos törvényi szabályozást ír elő, amely az örökség tárgyának sajátosságára (Földforgalmi törvény hatálya alá tartozó tulajdontárgy) tekintettel az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésében foglalt örökléshez való jog szükséges alapjogi korlátozásának minősül.

[33] 4.2. Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése alapján az alapvető jogok feltétlenül szükséges mértékben, csak az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozhatók. Az Alkotmánybíróság az örökléshez való jog korlátozásának megítélésekor az alábbiakat vette figyelembe.

[34] A Földforgalmi törvény megalkotásakor az állam a *P)* cikk védelme érdekében meghatározta a hatálya alá tartozó földterületek végintézkedés útján történő megszerzésére vonatkozó feltételeket. A Földforgalmi törvény a szerzőképesség feltételeit is meghatározta, és azok vizsgálatára a hagyatéki eljárás során a mezőgazdasági igazgatási szervet jelölte ki.

[35] A szerzőképesség fennálltának időpontjára szabályozást nem alkotott, ezért a Kúria a támadott döntésben – utalva további kúriai döntésekre – azt az öröklési képesség fennállta vizsgálatának időpontjával azonosnak tekintette. A szerzőképesség vizsgálata jogértelmezési kérdés a Földforgalmi törvény alapján. A Földforgalmi törvény nem határoz meg ugyanis erre vonatkozó rendelkezéseket, ezért a jogalkalmazó az Alaptörvény 28. cikkében foglaltak figyelembevételével vizsgálhatja a szerzőképesség fennállásának időpontját.

[36] A végintézkedéssel történő öröklés az aktív öröklési jog vetületeként egy olyan jog, amelynek a rendeltetésszerű érvényesülését az örökhagyó nem befolyásolhatja. Ezért olyan szabályozást kell kialakítani, amely az örökhagyó végintézkedését a lehető legnagyobb mértékben figyelembe veszi (favor testamenti elve). Amennyiben a jogértelmezés indokolatlanul leszűkíti az örökhagyó végintézkedésének érvényesülését, azzal az örökhagyó aktív öröklési képessége is sérül.

[37] A tárgyi ügyben követett gyakorlat szerint a szerzőképességet az öröklési képesség fennállásával azonos időpontban kell vizsgálni. Az örökös az ipso iure öröklés elve mellett valójában több hatósági eljárás eredményeként kerül abba a jogi helyzetbe, hogy az örökség tárgyával rendelkezzék. Ez független attól, hogy a szerzőképességet mely időpontban vizsgálja a hatóság. Azaz az örökös egy függő jogi helyzetbe kerül, amelyben kedvezményezettként jogos várakozása van, és amelynek eredményeként megállapítják, hogy a szerzőképessége fennáll és az örökség átadásra kerül.

[38] A támadott ítéletben követett jogértelmezés e formája azt jelenti, hogy egy későbbi eljárásban, amely ugyan az örökség szempontjából deklaratív hatállyal bír, a halál időpontjára visszamenőlegesen kell a szerzőképességnek fennállnia.

[39] Az örökös függő jogi helyzete mindenképpen fennáll, ennek ténye független attól, hogy a szerzőképesség fennálltát a hatóság mely időpontban vizsgálja. A Földforgalmi törvény hatálya alá tartozó föld végintézkedéssel történő öröklése esetén ez a függő jogi helyzet az örökös kiesése esetén is, azaz akkor is fennáll, ha végeredményben az állam örököl. A szerzőképesség időpontja vizsgálatának így nincs az állam, mint ebben az esetben a kieső helyett öröklő, helyzetét hátrányosan befolyásoló jellege. Ebből következően ez a helyzet nem befolyásolja a hagyaték tárgyát sem, mert a szerzőképesség fennállása szükséges ahhoz, hogy a hagyatékot valaki megszerezze, amely szerzőképességet csak a hatósági eljárás során vizsgálják.

[40] A végintézkedéssel történő öröklés mind az aktív, mind a passzív öröklés szempontjából egy jövőbeni bizonytalan időpontot jelent. A passzív örökléshez való jog oldaláról ez azt jelenti, hogy az örökös nincs feltétlenül abban a helyzetben, hogy tudja, hogy egyáltalán örököl-e, és abban a helyzetben sem, hogy ha örököl, akkor az örökség megszerzéséhez milyen feltételekkel kell rendelkeznie. A Kúria jogértelmezése alapján az örökös számára, amikor kiderül, hogy mely időponttól örökös, akkor már rendelkeznie is kell, vagy kellett volna a szerzési képességgel is. Amennyiben az örökhagyó halálakor nem rendelkezett szerzési képességgel, akkor az örökhagyó akarata sem tud érvényesülni, mert meghiúsul, és az örökös nem is szerezheti meg az örökséget, függetlenül attól, hogy a tényleges rendelkezési jog gyakorlása időben későbbi, és a jogértelmezés sem befolyásolja az eljárás lefolytatásának tényét.

[41] A tárgyi ügyben megállapítható, hogy az örökös az örökhagyó halálakor még nem, de a mezőgazdasági hatósági szerv döntésének meghozatala előtt rendelkezett szerzési képességgel. Jelen ügyben a jogértelmezés közvetve az Alaptörvény *P)* cikkének végrehajtását is sérti. A Földforgalmi törvény egyik célja, hogy a termőföld azok tulajdonába kerüljön, akik azt megművelik {vö. 3146/2015. (VII. 24.) AB határozat, Indokolás [13]; 25/2015. (VII. 21.) AB határozat, Indokolás [43]}. A támadott határozatok jogi következtetése egy olyan indítványozót zárt el a termőföld öröklésétől, aki az eljárás során bizonyíthatóan rendelkezett azokkal a feltételekkel, amelyeket a Földforgalmi törvény az Alaptörvény *P)* cikkében foglalt nemzetstratégiai cél végrehajtásaként előír.

[42] A Földforgalmi törvény értelmezése során az eljáró bíróságoknak figyelembe kell venniük, hogy egy jogszabály mely értelmezése felel meg az Alaptörvénynek, és ezzel az értelmezéssel kell alkalmazniuk a jogszabályt az egyedi ügyekben {lásd például 16/2021. (V. 13.) AB határozat, Indokolás [36]; 14/2023. (VII. 24.) AB határozat, Indokolás [30]}.

[43] Az Alkotmánybíróság mindezek alapján megállapítja, hogy az eljáró bíróságok jogértelmezése az aktív örökléshez való jogot és a passzív örökléshez való jogot is aránytalanul korlátozza, így ellentétes az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésével. Mindezekre figyelemmel az Alkotmánybíróság a Kúria és a Szegedi Törvényszék ítéleteit a rendelkező rész szerint alaptörvény-ellenesnek nyilvánította és megsemmisítette.

[44] 5. Az Abtv. 46. § (3) bekezdése felhatalmazza az Alkotmánybíróságot arra, hogy hatáskörei gyakorlása során folytatott eljárásában határozattal megállapítsa azokat az Alaptörvény szabályozásából eredő és az Alaptörvény rendelkezéseit érvényre juttató alkotmányos követelményeket, amelyeknek a vizsgált, illetve a bírósági eljárásban alkalmazandó jogszabály alkalmazásának meg kell felelnie. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az eljáró bíróságok jogértelmezése az örökléshez való jogot alaptörvény-ellenesen sérti, ezért az az Abtv. 46. § (3) bekezdése alapján megállapítja: az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdéséből következő alkotmányos követelmény, hogy a Földforgalmi törvény 34. § (3) bekezdése alapján a föld tulajdonjogának végintézkedés útján történő megszerzése esetén az örökös szerzőképességének a hagyatéki eljárás során kell fennállnia. A hagyatéki eljárás kiterjed a bírósági jogorvoslatra is, annak jogerős lezárásáig.

V.

[45] Az Alkotmánybíróság a határozat Magyar Közlönyben történő közzétételét az Abtv. 44. § (1) bekezdésének második mondata alapján rendelte el.

Budapest, 2023. november 14.

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke,
előadó alkotmánybíró

Dr. Czine Ágnes s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Handó Tünde s. k.,
alkotmánybíró

Haszonicsné dr. Ádám Mária s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Horváth Attila s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Juhász Imre s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Lomnici Zoltán s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Márki Zoltán s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Patyi András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Schanda Balázs s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szabó Marcel s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Varga Réka s. k.,
alkotmánybíró

TARTALOMJEGYZÉK

24/2023. (XII. 5.) AB határozat ---- 1
a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény 34. § (3) bekezdésével kapcsolatos alkotmányos követelmény megállapításáról, valamint a Kúria Kfv.III.37.563/2022/6. számú ítélete és a Szegedi Törvényszék 8.K.700.206/2022/6. számú ítélete alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről ---- 1
Indokolás ---- 1
I. ---- 1
II. ---- 3
III. ---- 3
IV. ---- 5
V. ---- 10